

नलोपाख्यानम्

2

॥ बृहदश्व उवाच ॥

दमयन्ती तु तच्छ्रुत्वा वचो हंसस्य भारत ।

ततः प्रभृति न स्वस्था नलम् प्रति बभूव सा ॥ १ ॥

svastha - находящийся в нормальном состоянии, здоровый;
prati *praep.* - против, к, относительно;

ततश्चिन्तापरा दीना विवर्णवदना कुशा ।

बभूव दमयन्ती तु निःश्वासपरमा तदा ॥ २ ॥

cintā-para - погруженный в размышление, задумчивый;
dīna - унылый, печальный;
vivarṇa - бесцветный, бледный;
kṛṣa - худощавый, худой;
niḥśvāsa *m* - дыхание, вздох;

ऊर्ध्वदृष्टिर्धानपरा बभूवोन्मत्तदर्शना ।

पाण्डुवर्णा क्षणेनाथ हृच्छयाविष्टचेतना ॥ ३ ॥

unmatta (*p.p. om un√mad*) - вышедший из себя (от радости, печали и пр.), сумасшедший;
darśana *n* - взгляд; видение; явление, появление; вид; посещение; сознание, понимание; философская система, учение;

pāṇḍu - желтоватый, беловатый, бледный;
kṣaṇa *m* - мгновение; *instr. adv.* мгновенно, сейчас;
āviṣṭa - наполненный;
cetana *n* - явление;

न शय्यासनभोगेषु रतिं विन्दति कर्हिचित् ।

न नक्तं न दिवा शेते हा हेति रुदती पुनः ॥ ४ ॥

bhoga *m* - пища; польза; удовольствие, наслаждение; благо, радость;
rati *f* - удовольствие, наслаждение;
karhi - когда? + *cid* - когда-либо; *na karhi* - никогда;
√śī II Ā. - лежать, покоиться; спать; отдыхать;
√rud II P. - плакать; рыдать; кричать, горевать;

तामस्वस्थां तदाकारां सख्यस्ता जज्ञुरिङ्गितैः ।

ततो विदर्भपतये दमयन्त्याः सखीजनः ॥ ५ ॥

ākāra *m* - форма, вид, выражение лица, внутреннее состояние;
iṅgita *n* - выражение лица, телодвижение, образ действия;

न्यवेदयत्तामस्वस्थां दमयन्तीं नरेश्वरे ।

तच्छ्रुत्वा नृपतिर्भीमो दमयन्तीसखीगणात् ॥ ६ ॥

चिन्तयामास तत्कार्यं सुमहत्स्वां सुताम्प्रति ।

किमर्थं दुहिता मे ऽद्य नातिस्वस्थेव लक्ष्यते ॥ ७ ॥

kārya (*p.n. om √kar*) *n* - дело, работа; намерение; обязанность;

स समीक्ष्य महीपालः स्वां सुताम्प्राप्तयौवनाम् ।

अपश्यदात्मना कार्यं दमयन्त्याः स्वयंवरम् ॥ ८ ॥

sam√ikṣ I Ā. - осматривать, смотреть вниз; замечать, принимать во внимание;
yauvana n - юность, молодость; возмужалый возраст;
√darś (P. pr. páśyati — IV) - видеть, смотреть; узнавать; исследовать, думать о;

स सन्निमन्त्रयामास महीपालान्विशाम्पतिः ।

अन्वीयतामयं वीराः स्वयंवर इति प्रभो ॥ ९ ॥

samni√mantraya den. - созывать, приглашать;
anv√i II P. - следовать, посещать, участвовать;

श्रुत्वा तु पार्थिवाः सर्वे दमयन्त्याः स्वयंवरम् ।

अभिजग्मुस्ततो भीमं राजानो भीमशासनात् ॥ १० ॥

abhi√gam I P. - подходить, приближаться, приходить, посещать;
śāsana n - приказ, приглашение;

हस्त्यश्वरथघोषेण पूरयन्तो वसुन्धराम् ।

विचित्रमाल्याभरणैर्बलैर्दृश्यैः स्वलङ्कृतैः ॥ ११ ॥

ghoṣa m – шум;
√pūrāya (caus. om √par) наполнять;
vasundharā f – земля;
vicitra – разноцветный, разный; великолепный, прекрасный;
ābharaṇa n – украшение, убор, наряд, драгоценности;

तेषाम्भीमो महाबाहुः पार्थिवानाम्महात्मनाम् ।

यथार्हमकरोत्पूजां ते ऽवसंस्तत्र पूजिताः ॥ १२ ॥

yathārham adv. – по достоинству, как следует

एतस्मिन्नेव काले तु सुराणामृषिसत्तमौ ।

अटमानौ महात्मानाविन्द्रलोकमितो गतौ ॥ १३ ॥

sattama – лучший;
√aṭ I U. – отправляться;

नारदः पर्वतश्चैव महाप्राज्ञौ महाव्रतौ ।

देवराजस्य भवनं विविशाते सुपूजितौ ॥ १४ ॥

nārada, parvata nom.pr. – имена мудрецов;
vrata n – обет, обязанность;
bhavana n – жилище, дом, дворец;
√viś VI P. – входить;

तावर्चयित्वा मघवा ततः कुशलमव्ययम् ।

पप्रच्छानामयं चापि तयोः सर्वगतं विभुः ॥ १५ ॥

√arc I P. – сиять, почитать;
maghavan nom.pr. – эпитет Индры;
kuśala n – благополучие, здоровье, благо;
avyaya – неувядаемый, вечный;
anāma n – здоровье;
vibhu m – властелин, владыка, царь; бог;

॥ नारद उवाच ॥

आवयोः कुशलं देव सर्वत्रगतमीश्वर ।
लोके च मघवन्कृत्स्ने नृपाः कुशलिनो विभो ॥ १६ ॥

॥ बृहदश्व उवाच ॥

नारदस्व वचः श्रुत्वा पप्रच्छ बलवृत्रहा ।
धर्मज्ञाःपृथिवीपालास्त्यक्तजीवितयोधिनः ॥ १७ ॥

balavṛtrahan – убийца Балы и Вритры, эпитет Индры;
yodhin – сражающийся;

शस्त्रेण निधनं काले ये गच्छन्त्यपराङ्मुखाः ।
अयं लोको ऽक्षयस्तेषां यथैव मम कामधुक् ॥ १८ ॥

śastra *n* – оружие, меч;
nidhana *n* – конец, смерть;
aparañmukha – не отворачивая лица, не обращающийся спиной к неприятелю;
akṣaya – нетленный, вечный;
kāmaduh *nom.pr.f* – волшебная корова, исполняющая все желания;

क्व नु ते क्षत्रियाः शूरा न हि पश्यामि तानहम् ।
आगच्छतो महीपालान्दयितानतिथीन्मम ॥ १९ ॥

dayita – возлюбленный, дорогой;

एवमुक्तस्तु शक्रेण नारदः प्रत्यभाषत ।
शृणु मे मघवन्येन न दृश्यन्ते महीक्षितः ॥ २० ॥

śakra *m nom.pr.* – эпитет Индры (Могучий);

विदर्भराजदुहिता दमयन्तीति विश्रुता ।
रूपेण समतिक्रान्ता पृथिव्यां सर्वयोषितः ॥ २१ ॥

samati√kram *U. I* – превосходить;
yoṣit *f* – женщина;

तस्याः स्वयंवरः शक्र भविता नचिरादिव ।
तत्र गच्छन्ति राजानो राजपुत्राश्च सर्वशः ॥ २२ ॥

nasirād *adv.* – скоро, недолго;

तां रत्नभृतां लोकस्य प्रार्थयन्तो महीक्षितः ।
काङ्क्षन्ति स्म विशेषेण बलवृत्रनिषूदन ॥ २३ ॥

prārth (pra√arth) *X Ā.* – добиваться, желать;
√kāñkṣ *I P.* – желать;
niṣūdana *m* – убийца, победитель;

एतस्मिन्कथ्यमाने तु लोकपालाश्च साग्निकाः ।
आजग्मुर्देवराजस्य समीपममरोत्तमाः ॥ २४ ॥

sāgnika – с Агни во главе;

ततस्तच्छुश्रुवुः सर्वे नारदस्य वचो महत्।

श्रुत्वा चैवाब्रुवन्हृष्टा गच्छामो वयमप्युत ॥ २५ ॥

√harṣ IV P. – радоваться;

ततः सर्वे महाराज सगणाः सहवाहनाः।

विदर्भानभितो जग्मुर्यत्र सर्वे महीक्षितः ॥ २६ ॥

sagaṇa – со свитой;

sahavāhana – с колесницами, на колесницах;

नलो ऽपि राजा कौन्तेय श्रुत्वा राज्ञां समागमम्।

अभ्यगच्छद्दीनात्मा दमयन्तीमनुव्रतः ॥ २७ ॥

adīna – неопечаленный, веселый;

anuvrata – преданный;

अथ देवाः पथि नलं ददृशुर्भूतले स्थितम्।

साक्षादिव स्थितं मूर्त्या मन्मथं रूपसंपदा ॥ २८ ॥

sākṣād *adv.* – перед глазами, с виду, видимо, словно

mūrti *f* – тело, вид;

manmatha *m* – эпитет бога Камы;

saṃpad *f* – совершенство, красота;

तं दृष्ट्वा लोकपालास्ते भ्राजमानं यथा रविम्।

तस्थुर्विगतसंकल्पा विस्मिता रूपसंपदा ॥ २९ ॥

√bhraj I Ā. – сиять, блистать;

ravi *m* – солнце;

viḡatasañkalpa *bah.* – поневоле;

vi√smi I Ā. – удивляться;

ततो ऽन्तरिक्षे विष्टभ्य विमानानि दिवौकसः।

अब्रुवन्नैषधं राजन्नवतीर्य नभस्तलात् ॥ ३० ॥

antarikṣa *n* – воздушное пространство;

vi√ṣṭambh (vi√stambh) P. V – ставить, останавливать;

vimāna *n* – небесная колесница (богов);

divaukas *m* – небожитель;

nabhastala *n* – небосклон, небо;

भो भो नैषध राजेन्द्र नल सत्यव्रतो भवान्।

अस्माकं कुरु साहाय्यं दूतो भव नरोत्तम ॥ ३१ ॥

sāhāyya *n* – помощь, заступничество;

dūta *m* – вестник, посланец;